

A. Chalmers'ın Radikal Enstrümentalizm veya Plüralistik Realizminin Uluslararası İlişkiler İçin Yorumu¹

Dr. Öğr. Üyesi Fatma AKKAN GÜNGÖR

Karadeniz Teknik Üniversitesi
İİBF, Uluslararası İlişkiler

fatmaakkangungor@ktu.edu.tr

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7252-1380>

Özet

A. Chalmers bilimsel teoriler ve dış dünyanın gerçek olduğunu fakat bunların birbirleriyle aynileştirilemeyeceklerini vurgular. Bilimsel teoriler, bilimsel pratiğin bir sonucu olarak, arkası kesilmeksizin üretilir ve değişikliğe uğratılırlar. Realizmin bu yorumunu “plüralistik” diye adlandırma isteği bununla ilgilidir. Dış dünya ve teoriler dünyası, bu dünyaların her ikisi de gerçektir fakat bunlar birbirlerinden bağımsız dünyalardır. Onlar üçüncü bir gerçeklikle yani bilimsel pratikle bir araya getirilirler. Savunduğu konum, teorilerle reel dünya arasındaki dolaysız bir bağı reddetmesi, teorilerin gerçekte nasıl olduğunu açıklayacak teşebbüsler diye görülmesini reddetmesi bakımından enstrümentalisttir. Bu bahsedilen yaklaşımdan neo-realizmin eleştirisi yapılacak ve Chalmers'ın naiv enstrümentalistler olarak tanımladığı gruba neo-realistler uygun düşecektir. 1980 sonrası uluslararası ilişkileri açıklamaya çalışan kavramlar da onun Radikal Enstrümentalizm veya Plüralistik Realizmi ile birlikte düşünülmesi yönünde yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Alan Chalmers, Radikal Enstrümentalizm, Plüralistik Realizm, Neo-realizm, Teori.

A. Chalmers' Interpretation Of Radical Instrumentalism Or Pluralistic Realism For International Relations

Abstract

A. Chalmers emphasizes that scientific theories and the external world are real, but they can't be equated with each other. Scientific theories are produced and modified incessantly as a result of scientific practice. The willingness to call this interpretation of realism as a pluralistic is related to this. Both the external world

¹ Bu çalışma 30 Kasım-2 Aralık 2021 tarihinde çevrimiçi olarak düzenlenen AHI EVRAN International Conference on Scientific Research için sözlü olarak sunulan “A. Chalmers' Interpretation of Radical Instrumentalism or Pluralistic Realism for International Relations” adlı bildiriden üretilmiştir.

and world of theories are real, but they are different from each other. They are brought together by third reality, scientific practice. The position he advocates is the instrumentalist in that it rejects a direct link between theories and the real world and it refuses to be seen as attempts to explain how theories really are. The neorealism will be criticized via the mentioned approach, and neorealist would fit into this group that Chalmers defines as naïve instrumentalist. All concepts that trying to explain the international relations after 1980 will be discussed in line with his radical instrumentalism or pluralistic realism.

Keywords: Alan Chalmers, Radical Instrumentalism, Pluralistic Realism, Neo-realism, Theory.

Giriş

Chalmers, 1978 tarihinde yayınladığı *What is This Thing Called Science* adlı çalışmasında bilimi sorunsallaştırmış ve bilim felsefesinin bir tarihini sunmuştur. O, Kuhn'nun (1961) *The Function of Measurement in Modern Physical Science* adlı çalışmasından, Chicago Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırma Binası'nın cephesindeki bir kitabede, “eğer ölçemiyorsanız, bilginiz eksik ve yetersiz demektir” ibaresinin yazdığını alıntılararak, bu yöntemin- titiz gözlem ve deney yoluyla elde edilen olgular koleksiyonu ve mantıki işlemle bu olgulardan yasa ve teori üretme- fiziğin başarılarının atfedildiği yöntem olmadığını anlamadan laboratuvarında çalışan birçok araştırmacının çalıştığı yöntemin verimsizliğini vurgulayarak, bilimsel yöntem, bilim, bilimsel gibi ifadelerin bir tür geçerlilik ve güvenilirlikle ilişkisini açıklamaya çalışmıştır (Chalmers, 1994, 23-29). Yine 1971'de Westfall, modern bilimin oluşmasındaki temel unsurun, düşüncelerin kendi iç mantıkları uyarınca gelişmeleri olduğunu ve çalışmasının bilimsel devrim tarihinin ağırlık merkezinin düşünce tarihi olması gerektiğine olan inancının bir ifadesi olduğunu belirten modern bilimin kuruluşu ile ilgili çalışması ile özellikle 1970'lerin tüm disiplinlerdeki bir kırılma noktası olduğunu ve eş zamanlı olarak bu alanların bu gelişmelerden etkilendiğini göstermiştir. Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde yaşanan gelişmeler ve o dönemki literatür bu alanda özellikle önemlidir. Her ne kadar bu tartışmaların artık kapandığı yönünde ya da yeni gelişmelere odaklanılması gerektiği düşüncesi anlamlı gelse de içerisinde yaşadığımız bu çağda ve sistemde yeniden bir yorum olarak Chalmers'ı hatırlamak ve belki de düşünce de dahi olsa yaşantımızı yorumlamak önemli olabilir. Bu yorumlama çalışmada sunulmaya çalışıldığı üzere Uluslararası İlişkilerle ilgili kavramları yeniden anlatmak üzerine değil -bir bağlantıyı göstermeye çalışma ve üzerine düşünme şeklinde- dönemin özelliği olarak, Chalmers'ın tanımladığı radikal enstrümentalizm veya plüralistik realizm kavramlarıyla yapılabirliğini göstermeye çalışmanın ana konusunu oluşturmaktadır.

Westfall, Newton'un problemleri çözerken yaptığı araştırmaların bilimsel girişim için hiçbir zaman bir son ya da ara oluşturmadığını, dehaların eserlerinde olduğu üzere kitaplarının, yanıtladığı her soru için iki yeni soru ortaya attığını ve çalışmalarının 17. yüzyılın fizik biliminin açılışını yaptığını belirtir (1987, 155). 17. yüzyıl bilimsel devrimine iki önemli görüş egemen olmuştur. Bunlar, doğaya geometrici bir anlayış ile bakan, evrenin matematiksel düzen ilkelerine göre yapılandığını kabul eden Eflatuncu ve Pisagorcucu gelenek ile doğayı muazzam bir makine olarak kabul eden ve görüngülerin arkasındaki gizli mekanizmaları açıklamaya çalışan mekanikçi felsefedir. İki egemen akımın birleşik etkisi altında modern bilimin kuruluşu Westfall tarafından incelenirken, bu iki akımın beraberliğinin, her zaman uyum içerisinde olmadığına vurgu yapılır. Pisagorcucu gelenek, görüngülere bir düzenlilik arayışı içinde yaklaşmış ve onlar için evrenin nihai yapısının ifadesi olan, kesin matematiksel bir betimlemeyi keşfetmek yeterli olmuştur. Buna karşılık, mekanikçi felsefe tek tek görüngülerin nedenselliği ile ilgilenmiştir. Descartescılar, doğanın insan aklı için tam olarak anlaşılabilir olduğu önermesine yönelmişlerdir. Genel olarak tüm mekanikçiler de doğa felsefesindeki her bir belirsizliği ortadan kaldırmaya ve görüngüleri oluşturan görünmeyen mekanizmalar ile günlük yaşamdaki mekanizmaların tam anlamıyla benzer olduğunu göstermeye uğraşmışlardır. Bu iki düşünce hareketi birbirleri ile çatışma eğilimine girmiş ve bundan matematiksel olmayan bilimlere de etkilenmişlerdir. Mekanik nedensellik için yapılan açıklamalar çoğu zaman kesin betimlemeye giden yolda bir engel haline gelmiştir. Ve bilimsel devrimin tam olarak gerçekleşmesi için iki egemen akım arasındaki gerginliğin ortadan kalkması gerekmiştir. Bu devrim, bilimsel araştırma etkinliklerinde gittikçe artan sayıda kişinin yer almasını ve modern yaşamda gittikçe daha fazla etkin bir rol oynayan yeni bir kuramlar kümesinin yayılmasını da ifade eden toplumsal bir olgu olarak değerlendirilir. Bu iki geleneği birleştirerek Newton, 17. Yüzyılın bilimsel çalışmalarını, tarihçileri bir bilimsel devrimden söz ettirecek bir başarı düzeyine ulaştırmıştır. Ve modern bilim böylece, oluşan çerçeve içinde bilimsel devrimin yolunda yürümeyi sürdürmektedir (1987, 176-177). Bu süreç 17. yüzyılın 20. Yüzyılın yolunu açmasında (Newton vasıtasıyla Aristo'dan Einstein'a fizikteki ilerleme) olduğu gibi yeni isimler ve yeni gelişmelerle yaşamı anlamayı gerçekleştirmeye yardımcı olacak ve bir öncekinin bilgisi üzerine yenileri eklenerek devam edecek gibi görünmektedir.² Bu bilimsel ilerleme diğer

² Einstein'ın rölativite teorisinin, Newton'un teorisini yanlışlayan fenomenleri açıklayabilmesi ve başarı kazandığı alanlarda Newton'un teorisine üstünlük kurduğu düşüncesi sürecin devamı anlamında önemli bir örnek olarak görülebilir. Einstein'ın teorisi yeni fenomenlerle ilgili tahminler sağlamıştır. Onun özel rölativite teorisi, kütleli hızın

alanlarda olduğu gibi Uluslararası İlişkiler için de aynı şekilde sonuçlanmakta ve her dönemin sistemi anlayabilmek ve yorumlayabilmek için kendine özgü kavramları olduğunu ve bu kavramların yaşamı anlama adına en iyi şekilde yol göstereceği düşünülmektedir. 1970'lerin sisteminde neo-realizmin açıklayıcı rolü günümüz şartlarında Chalmers'ın önerdiği radikal enstrümentalizm veya plüralistik realizm kavramıyla eleştirilecek ve 1980 sonrası Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde hangi kavram olursa olsun, bir belirsizlik ve buna bağlı olarak kaos tanımlaması yapıldığı için sistemin anlaşılması adına bu yaklaşımların eleştirel düşünce geleneğine denk düştüğü ve dönemi en iyi şekilde –yeni bir bilimsel ilerleme olana kadar- bu perspektifin yorumlayabileceği düşüncesi sunulmaya çalışılacaktır.

Uluslararası Sistem ve Değişmeyen Ulusal Çıkar

İnsanlık tarihi düşünüldüğünde analiz yapabilmek adına belirli bir alan tanımlaması yapılmakta ve o dönemin gerekleri bağlamında yeni kavramlar ortaya konulmaktadır. Uluslararası işbirliği ve ortak güvenlik 20. yüzyılın başında bu kavramlardan en önemli olan ikisini oluşturmaktadır. Ancak bu durum uluslararası politikada güç dağılımında önde olduğu yorumlanan devletlerin akılcı siyasal karar alıcıları ve geleneksel diplomatları bağlamında ulusal çıkarın ortak güvenlikten önemli olduğunu göstermenin önüne geçememiştir. Özellikle Milletler Cemiyeti ve bu dönemde İtalya'nın Etiyopya işgali ile ilgili İngiltere ve Fransa'nın tutumu bu konuda önemli bir örnektir.

Milletler Cemiyeti'nin İtalya ile ilgili karar süreci önemli bir araştırma konusudur. Daha sonra kurulacak örgütlerde bu durumun tekrarlanmaması için üzerine tartışmalar yapılmıştır. Bu olay yine de devletlerin işbirliğinden vazgeçmemesi yeniden denemelerini göstermesi adına bilimsel süreçle yakından ilişkilidir: Bir şekilde bir arada ve birbirine ihtiyaç duyacak şekilde bir yapılanma gerekliliği. İtalya'ya yaptırım uygulanması ile ilgili olarak, Milletler Cemiyeti'ndeki Rus sözcüsü başarısızlığın nedeninin 16. Maddenin yetersizliği değil, gönülsüz bir şekilde alınan önlemler olduğuna işaret etmiştir. Bu durumda ortak güvenlik önlemlerinin işe yaramayacağı görüşü ikna edici bulunmamış ve burada asıl test edilen şeyin, yaptırımları uygulama istekliliği olduğu vurgulanmıştır. Sonuçlar konusunda hissedilen hayal kırıklığı ise Genel Kurul'da konuşan Haiti delegesi tarafından ifade edilmiştir: “Şunu asla unutmayalım ki bir gün hepimiz birinin Etiyopyası

bir fonksiyonu olduğu, kütlelen ve enerjinin birbirlerine dönüştürülebileceği tahminini öne sürmüştür ve yeni fenomenlere atıfla reddetme teşebbüsleri başarısız kalmıştır (Chalmers, 1994, 99).

olabiliriz” (Bennett ve Oliver, 2015, s. 65). Burada daha da önemli olan bu devletlerin yeniden yeni bir örgüt altında bir araya gelmiş olmaları ve ya şartlar öyle gerektirdiğinden ya da denemek ve daha iyiye bu şekilde ulaşılacağı düşüncesinden, buna benzer birçok örnek yaşanmış ve yaşanıyor olsa da bunu hala devam ettiriyor olmalarıdır. **O halde dünyanın gerçekte nasıl olduğu yerine yeni fenomenlerin keşfine yol açmaya yetenekli bir araç olarak teori nasıl anlaşılmalıdır?** Bilimsel pratik, bir teoriyi izah etmek, onu diğer teorilerle mukayese etmek, tutarlılığını, ahenk özelliklerini, tahminde bulunma gücü gibi birçok etmenle tesis etmek için tasarlanan farklı türde argümanları ve eleştiriyi içerir diyor Chalmers. Bu argüman ve eleştirilerin kendileri kavramsal sistemleri ya da teorileri kullanırlar. Reel bilimsel pratikle reel bilimsel teori birbirlerinden koparılamaz ölçüde birleşir ve bir arada evrilirler. O halde belirli bir bilimsel pratik, bir özerk pratik olarak var olsun olmasın, toplumsal şartlara bağlı bulunacaktır Bir teorideki kavramların kusursuz bir teoriyi şekillendirdikleri ölçüde kesin anlamlar kazandıkları, bir teorinin çerçevesi içinde kurulan önermelerin, teori imkan verdiği ölçüde kesin ve detaylı olacakları düşünülür. Teorileri, bir tür organize edilmiş-bütünler sayma zorunluluğu vardır. Oysa bilim tarihinden örnekler kullanılmasıyla bir bilim teorisini örneklemek veya onu desteklemenin şüpheli durumunu hatırlatıyor Chalmers ve analizlerin dayandırıldığı tarihe, bu ister genel tarih ister özel tarihi olsun, apaçık herhangi bir teorinin rehberlik etmediğini hatırlatıyor (1994, 229-242).

Tümevarım Problemi ve Tesadüfi Sonuçlar

Gözlemin teoriye bağımlılığı konusu tartışmalıdır. Bilim gözlemlerle mi başlar? Gözlem, kendisinden bilimsel bilginin türetildiği güvenli bir temel teşkil eder mi? Daha da önemlisi bilimsel bilgi nedir? Bilimsel bilgi doğrulanmış bilgi değildir, *muhtemelen* doğru olan bilgidir. Bilim tarihi doğrulanmanın, kendisinin doğrulanma ihtiyacı içinde olduğunu gösteren örnekler içermektedir (1994, 55) ve bu durum hangi yöntem ya da ne sorusunu sormayı gerekli hale getirmektedir.

Görme duyusu bilim pratiğinde yaygın kullanılan duyu olduğundan Chalmers gözlem ile ilgili örneklemeyi görme alanı ile vermektedir. Tümevarımcı için görme duyusu kanalıyla gözlem, bir insan gözlemcinin dış dünyanın bazı özelliklerine, bu özellikler beyin tarafından görme eylemine kaydedildikleri ölçüde aşağı yukarı doğrudan ulaşılabilir. Yine aynı nesneyi ve manzarayı aynı yerden gören iki normal gözlemci aynı şeyi görecektir. Aynı ışık ışınlarının terkihi her gözlemcinin gözüne çarpacak, normal göz mercekleleriyle normal göz retinaları üzerinde

odaklaşacak ve aynı imajlara neden olacaktır. Böylece her gözlemcinin beynine, onların normal göz sinirlerinden geçerek aynı bilgi ulaşacak ve onların aynı nesneyi “görmeleri” sonucunu verecektir. Bu durumun eleştirisi Hanson'ın (1958) çalışmasından yararlanılarak verilmiştir (1994, 63).

Aynı fiziki ortamda, aynı yerden nesneye bakan iki normal gözlemci, retinalarındaki imajlar hemen hemen aynı olsa bile, zorunlu olarak aynı görme tecrübesini yaşamazlar. İki gözlemcinin aynı nesneyi görmedikleri yolundaki anlayışı Hanson, “Görme işleminde göz yuvarlağında ortaya çıkandan daha fazla bir şey vardır” şeklinde ifade eder. Bir merdiven resmine baktığımızda, basamakları üst yüzeyleriyle görülebilir bir merdiven görürüz. Bununla birlikte kültürleri üç boyutlu nesnelere iki boyutlu perspektife dayalı çizimlerle resmetme geleneğini içermeyen Afrika kabilelerinden birinin üyeleri üzerinde yapılan deneylerin sonuçları, söz konusu kabilenin üyelerinin bu şekli merdiven olarak değil iki boyutlu çizgi dizileri olarak gördüklerini ortaya koymuştur. Gözlemcilerin görme eyleminde edindikleri idrak deneylerinin, yalnızca retinaları üzerindeki imajlarca belirlenmediği ve bir gözlemcinin gördüğü şeyin- bir nesneye baktığında gözlemcinin geçirdiği görme tecrübesi- kısmen onun geçmiş tecrübesine, bilgisine ve beklentilerine bağlı olduğu anlaşılmaktadır (Chalmers, 1994, 63-65).

Bilimsel bilginin temelini önyargısız ve tarafsız bir gözlemci tarafından yapılan gözlemlerle atıldığı düşüncesi çalışmada birçok örnekle eleştirilmiştir. 1888 yılında Hertz, radyo dalgalarını ilk kez elde etme ve keşfetme imkanını elde ettiği elektrik deneyi (Maxwell'in elektromanyetik teorisini, bu teori tarafından tahmin edilen radyo dalgalarını sağlayıp sağlamayacağını anlamak için) ile radyo dalgalarının ışığın hızına eşit hıza sahip olmasını test ediyordu. Hertz'in cihazından çıkan radyo dalgaları, laboratuvarının duvarlarından cihazına yansımış ve ölçümlerine zarar vermişti. Bilimsel bilgiyi teşkil eden teoriler yanılabilir ve kusurlu oldukları ölçüde, ne tür gözlemlerin araştırma altındaki fenomenlere uygun düşecekleri konusunda teorilerin sundukları rehberlik yanlış yola götürebilir ve bazı önemli faktörlerin dikkate alınması sonucunu verebilir. Laboratuvarın boyutlarının konuyla yakından ilgisi (kendi elde ettiği radyo dalgalarının hızının, ışığın hızından önemli ölçüde farklı olduğunu görmesi) bu durumu örneklendirebilir (Chalmers, 1994, 77-78)

Teoriye bağlı gözlem, bilimin gözlemlerle başladığı tezini geçersizleştirmektedir. Teoriler değişik yöntemle ve birçok tarzda kavranabilir. Yeni bir keşif Röntgen'in boşaltılmış deney tüpünün

yanında biriktirdiği fotografik levhaların sürekli karanlıkta kalmasının X-ışınlarının keşfine yol açması gibi şans eseri vuku bulabilir diyor Chalmers (1994, 79) Teoriler test edilmeleri için zorunlu gözlemler yapılmadan önce tasarlanmış olabilirler ve bunun genellikle böyle olduğu düşünülür. Yeni yasa ve teorilere bir kez ulaşıldı mı onlara nasıl ulaşıldığının önemi yoktur, problem bu yeni yasa ve teorilerin yeterlilikleridir.

Chalmers aşırı tümevarımcılar (mantıksal pozitivistler) olarak tanımladığı grubun, teorilerin yalnızca doğrudan gözlemlerle doğrulanabildikleri sürece anlam kazanacaklarını söyleyecek kadar ileri gittiklerini vurgular. Ve bu konunun gözlemlerle teori arasındaki keskin ayrımın doğrulanamamış olması gerçeğiyle temelden yıkıldığını, çünkü teorinin gözlem ya da daha çok gözlemden elde edilen önermelerin içerisine işlediği yönünde görüldüğünü belirtir (1994, 81). Chalmers birçok kavram ve örnekle bilimsel süreçten bahsetmekte ve bu süreci tartışmaktadır. Bunlar içerisinden naiv enstrümentalizm, neo-realizm bağlamında düşünülebilir ve uluslararası sistemi anlamak için bu tartışma önemlidir.

Chalmers, naiv enstrümentalizmi, gözlenebilir durumlara uygulanabilir kavramlarla teorik kavramlar arasında keskin bir ayrımı içerdiği yönünde değerlendirir. Bu perspektiften naiv enstrümentalist, dünyada gerçekten bilardo topları bulunduğunu, bu bilardo toplarının birbirleriyle ve gerçekten mevcut bir bilardo masasının kenarlarına çarparak çeşitli hızlarda yuvarlandıklarını kabul edecektir. Newton mekanik bu bağlamda bilardo toplarının bir zaman anındaki gözlenebilir konum ve hızlarının çıkarılmasını mümkün kılan bir hesaplama cihazı sayılmalıdır, şeklinde ifade eder ve bu ve benzeri hesaplamalara karışan faktörler gerçekten var olan kendilikler olarak ele alınmamalıdır. Onlar fizikçilerin icatları olarak görülmelidirler. Dünyadaki gözlemlenebilir nesnelere dışında nesnenin var olup olmadığı naiv enstrümentalisti ilgilendirmez. Ona göre bilimin işi gözlem alanının ötesinde var olabilen nesnelere tespit etmek değildir (1994, 205-206).

Radikal Enstrümentalizm veya Plüralistik Realizmi Eleştirel Düşünce Geleneği ile İlişkilendirmek

Gözlem diliyle teori dili arasındaki sınırın bir kurgu olduğunu kabul etmekle başlayarak bilimsel teorilerin doğrudan gözlemden türetilmesi tartışmasındaki konumu belirlemek gerekir. Radikal enstrümentalist, enstrümentalist yorumu, yıkılan sınırın teorik tarafı üzerinde, sınırın gözlem tarafının aksine genişletir. Ne gözlem ne de teori dili, dünyanın gerçekte nasıl olduğunun bir tasviri

olarak anlaşılır. Radikal enstrümentalist veya plüralistik realist kavramsal sistemlerle –bu kavramsal sistemler bilimsel teoriler ya da gündelik hayat içinde var oldukları kabul edilen kavramsal sistemler olabilirler, önemli olan kavramsal sistemlerin değişmeye maruz kalabilecek insani ürünler olmalarıdır- reel kavramsal sistemlerin kendisiyle ilişki içinde bulunduğu reel dünya arasındaki ayırım üzerinde durur. Hem bilimsel teoriler hem de dış dünya gerçektir, fakat bunlar birbirleriyle aynileştirilemezler. Bilimsel teoriler, bilimsel pratiğin bir sonucu olarak, arkası kesilmeksizin üretilir ve değişikliğe uğratılırlar. Realizmin bu yorumunu plüralistik diye adlandırma isteği bununla ilgilidir. Dış dünya ve teoriler dünyası, bu dünyaların her ikisi de gerçektir fakat bunlar birbirlerinden bağımsız dünyalardır. Onlar üçüncü bir gerçeklikle yani bilimsel pratikle bir araya getirilirler. O halde uygun konum, teorilerle reel dünya arasındaki dolaysız bir bağı reddetmesi, teorilerin gerçekte nasıl olduğunu açıklayacak teşebbüsler diye görülmesini reddetmesi bakımından enstrümentalisttir (1994, 225-227)

Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde eleştirel teori, eleştirel düşünümSELLİĞİN teori ve pratikte nasıl geliştirilebileceğini ve pratik ve ampirik bilginin üretilmesinde toplumsal gerçekler ve dönemin bilgisinin önemi konusunda 1980 sonrası uluslararası sistemi anlamaya çalışan perspektifleri ve kavramlarını etkilemiştir. Burada soyut bir yaklaşım olarak sezgi ile anlaşılan bir yalınlığın ve de tutarlılığın aslında öznel bir yorumu içerdiği durumu önemlidir.

Sonuç

Bilimsel pratiğin karakteri ve onunla ilgili bilimsel yöntemin, o pratiğin işleyişinin araştırılmasıyla keşfedilmesi gerektiği yönündeki düşünce önemlidir. Chalmers bilimsel pratiğin diğer pratiklerden bağımsız bir şekilde işlediğini örnekler: Teknoloji bu anlamda özerk bir pratik olarak ele alınmaz. Bilimin amacı, bilimsel pratiğin kendi içindedir (belirli türde bir bilginin üretimi) ve yeterlilik kriteri de aynı şekilde pratiğin içinde yer alır. Teknolojinin amaçları ve kriterleri, teknolojik pratiğin dışındadır. Teknolojinin yakıt kıtlığının yol açtığı bir ihtiyaca cevap verilmek üzere bir güneş pili geliştirmesi istenebilir, yeterlilik kriterleri, ekonominin, randımanın v.b. harici kriterler olarak yorumlanır. Bilimsel pratik özerk olduğu halde teknolojik pratik nispeten özerktir. Onun varlığı sosyal yapıyı kuran diğer pratiklerle ilişkisine bağlı olarak ele alınır ve yalnızca diğer pratikler onu desteklediği sürece varlığını sürdüreceği düşünülür (1994, 235-234)

Bilim Tarihi teoriye bağlı gözlem ve teorilerin gözleme önceliğini vurgulayan argüman ve delillerle doludur. Teorileri bir tür organize edilmiş-bütünler sayma zorunluluğu vardır. Ancak Chalmers, bir bilim teorisini örneklemek veya onu desteklemek amacıyla bilim tarihinden örnekler kullanılmasını şüpheli görür. Çünkü analizlerin dayandırıldığı tarihe, bu tarih ister genel tarih ister özel bilim tarihi olsun apaçık herhangi bir teori rehberlik etmemiştir (1994, 241-242).

Pozitivizm, eleştirel teoriye göre verili gerçekliği doğal gerçeklik olarak kabul ettiği için onu radikal olarak değiştirmeyi talep etmez. Bu anlamda pozitivizm bir tür muhafazakarlık olarak görülmektedir. Eleştirel teoriler ise epistemolojik olarak doğa bilimsel teorilerden farklı değerlendirilirler. Doğa bilimsel teoriler nesneleştirici oldukları halde, eleştirel teoriler düşünömsel olarak anlaşılırlar. Eleştirel teori, yalnızca görünüşün ardındaki gerçekliği ortaya çıkarmakla sınırlı kalmaz, aynı zamanda yeni bir gerçekliğin tahayyölüne giden yolu mümkün kılacağı için bilimsel bilgi ve pratiğin birliğini içerisinde taşır. Teoriyi, insanlar ve devletler için onlara sundukları seçenekler ve dünyayı anlama perspektifi üzerinden, bir gözlemcinin gördüğü şeyin, yani bir nesneye baktığında gözlemcinin geçirdiği görme tecrübesinin, kısmen onun geçmiş tecrübesine, bilgisine ve beklentilerine bağlı olacağı çıkarımından hareketle gerçeğin tartışmalı olması, bilinebilirliği şüphesi ve her bilinçte ve eylemde farklı şekilde tezahür edebileceği düşüncesi, her dönemin geçerli bilgi düzeyi üzerinden bir diğeri yerini alana kadar bir şekilde yorumlamak yerine belki de yaşamak gerekliliği daha anlamlıdır.

Kaynakça

BENNETT, A. LeRoy ve J. K. OLIVER, 2015. *Uluslararası Örgütler*, (Çev.) Nasuh Uslu, BB101, Ankara.

CHALMERS, A. 1994. *Bilim Dedikleri*, Çev. Hüsamettin Arslan, Vadi Yayınları, 2. Baskı, Ankara.

HANSON, N. R., 1985. *Patterns of Discovery*, Cambridge University Press, Cambridge.

WESTFALL, R. S. 1987. *Modern Bilimin Oluşumu*, Çev. İsmail Hakkı Duru, V Yayınları, Ankara.